TEOFRAST

KARAKTERI

MH

M A T I C A H R V A T S K A
G R Č K I I R I M S K I K L A S I C I

Naslov originala:

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ
ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

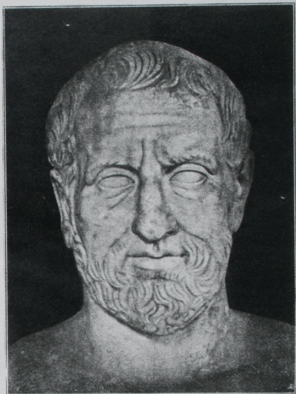
TISAK „TIPOGRAFIJE" GRAFIČKOG NAKLADNOG ZAVODA
U ZAGREBU

TEOFRASTOVI

KARAKTERI

PREVEO
NIKO MAJNARIĆ

19 MH 47
MATICA HRVATSKA
ZAGREB

THEOPHRASTOS. VILLA ALBANI.

PREGLED SADRŽAJA

PRISTUP*

Les hommes n'ont point changé selon le coeur et selon les passions; ils sont encore tels qu' ils étaient alors et qu' ils sont marqués dans Théophraste: vains, dissimulés, flatteurs, intéressés, effrontés, importuns, défiants, médisants, querelleux, superstitieux.

La Bruyère, Discours sur les caractères de Théophraste.

U davno vrijeme, nekako pred dvije tisuće i tri stotine godina, živio je vrlo uman i osobito rječit čovjek, koji je već zarana veoma zavolio nauku, a u zrelim godinama s velikom ljubavi i uspjehom obrađivao sve grane njezine. Bio je to Tirtam iz Eresa na otoku Lezbu, kome je kasnije u Ateni, kako kažu stare vijesti, veliki filozof i učitelj njegov Aristotel »zbog božanskoga govorničkog dara« (*διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον*) promijenio ime u Γeofrast (372—287). Ali Teofrasta resile su i druge vrline, naročito čestit značaj i velika učenost, pa je po svemu tome toliko omilio Aristotelu, da mu je on na odlasku iz Atene (323) predao u ruke vodstvo visoke svoje škole poznate pod imenom »Peripatetička škola«.

Na tom je položaju ostao Teofrast punih 35 godina i učinio nebrojene usluge i školi i nauci. Peripa-

---

* Isp. moj članak »Karakteri i ljudske naravi iz Teofrastove Zlatne knjižice«. »Novosti« god. XXXIV., br. 82., prilog str. 8., Zagreb 1940.

tetička je škola izišla u njegovo doba toliko na glas, da su nagrnuli u nju ljudi sa svih strana grčkoga svijeta (bilo je, kažu, ondje do dvije tisuće slušača), a znanost primila je od neumornoga tog naučnog radnika preko 200 djela iz svih svojih područja. Ali od golema tog rada sačuvana su nam, uz obilne fragmente, potpuno samo tri djela: »Sistematika bilja« (*Περὶ φυτῶν ἱστορίας* u 9 knjiga) i »Fiziologija bilja« (*Περὶ φυτῶν αἰτιῶν* u 6 knjiga), kojima je Teofrast postao utemeljiteljem naučne botanike, i »Karakteri«(*Ἠθικοὶ Χαρακτῆρες*),kojima je udario prvi i čvrst temelj karakterologiji. Oba navedena vrijedna botanička djela, od kojih je u 16. vijeku započeo rad svoj i prvi moderni botanik Andreas Cisalpinus, danas su zastarjela, ali »Karakteri«, u kojima je pisac dosegnuo ono nepromjenljivo u biću ljudskom, t. j. »srce« i strasti«, zadržali su vrijednost do dana današnjega. I tako negdašnji univerzalni poligraf stupa pred potonje naraštaje, ni kriv ni dužan, samo kao autor maloga, ali vrlo dragocjena djelca, koje je naučenjak Isaak Casaubonus (1559—1614) prozvao »Zlatnom knjižicom«.

I ona je doista zlatna po svemu, što nam pruža. Tu je na poslu odličan psiholog i neobičan umjetnik, koji je znao duboko zaviriti u dušu ljudsku te umio ne samo zapaziti nego i izabrati, što je za svaki tip osobito značajno. Udaljivši se time u proučavanju karaktera od Aristotelove težnje za golim definicijama prestigao je uglednoga svog učitelja i u tom, što je pored glavnih vrsta ljudskih tipova umio fino razlikovati i rodove njihove, pa tako na pr. pored krasne sličice, što nam prikazuje odvratnoga »Udvoricu«, koji ima pred očima samo ličnu korist, stoji druga, na kojoj je naslikan slatki »Prijaznik«, kome nije ni do kakvih ličnih probitaka. Škrci su »Tvrdica« i »Neotmjenjak«, a gramzljivci »Bezobraznik« i »Lakomac«. Blebetaši pak javljaju se čak u četiri oblika, i to kao dosadni »Brbljavac«, bezazleno »Zanovijetalo«, nemilo »Izmišljalo« i grdno »Klevetalo«. I tako je pisac prikupio trideset raznih tipova ljudskih, sve malo vrijedni i smiješni karakteri, i nanizao ih jednoga za drugim, kako ih je u svakidašnjem životu svojih atenskih sugrađana zapazio i pribilježio. Sve je pak to nama tako blisko, tako moderno, da u svakom tipu njegovu otkrivamo nešto poznato: sad sebe same, sad prijatelje i neprijatelje svoje, sad čitavu okolinu, koja nas okružuje.

Zbirka Teofrastovih karaktera započinje se »predgovorom«, koji je pisac upravio na nekoga Polikla priopćujući mu, da je namislio prikazati život dobrih i zlih ljudi, kako bi sinovi bolji postali, ako budu pred sobom imali takve zapise. Po tom bi dakle bilo slobodno zaključivati, da je Teofrast napisao još jednu, izgubljenu knjižicu, u kojoj su bili prikupljeni vrijedni i čestiti karakteri. Ali ipak ne će tako biti, jer je nauka po sadržaju i obliku i po drugim nekim znacima sigurno dokazala, da pomenuti predgovor nije autentičan. U »Zlatnoj knjižici« svaki je tip naslikan tako, da je na čelu sličice kratka definicija jedne mane ili slabosti ljudske (koja nije svagda u skladu sa slijedećim karakterom), a zatim slijede konkretni primjeri, nanizani ni po kakvu sistematičnom rasporedu, već onako, kako su se u životu oštroumnom promatraču nadali i kako ih je on prikupio. A prikupljao ih je nakratko, u obliku bilježaka, i to vjerojatno u naučne svrhe, zapisujući opažanja svoja bez ikakvih stilističkih ukrasa, neobično zbijeno i precizno, tako te je prevodilac često primoran da vlastitim dodacima objasni tekst. Ali pred nama su uza sve to žive sličice, koje predstavljaju sav život atičkoga građanina: kakav je u domu i na putu, kakav na trgu i u kazalištu, kakav pred sudom i u skupštini; čim se bavi u radne, a čime u blage i svečane dane.

Sve to, a najviše onaj čitatelju tako blizak i svagda moderan sadržaj, utjecalo je na to, da je »Zlatna knjižica« prevedena na mnoge jezike, i velikih i malih na-

roda, a našla je i valjanih nasljedovača, i u staro i u novo doba, od kojih je najznatniji poznati francuski filozof iz vremena Ljudevita XIV. Jean de La Bruyère, Discours sur les Caractères de Théophraste 1688. Tyche, koja, kako vidjesmo, nije baš bila sklona Teofrastovim djelima, odštetila je, eto, donekle velikoga pregaoca time, što mu je dopustila, da bar sa svojom »Zlatnom knjižicom« uđe u svjetsku literaturu.

U nas su Teofrastovi »Karakteri« još uvijek, i među stručnjacima, slabo ili nikako poznati, a ipak su baš oni u novije vrijeme naišli na veliko zanimanje i izazvali kod naprednijih naroda i nove prijevode i obilnu naučnu literaturu. Želeći doskočiti tom nedostatku u našoj literaturi te pobuditi i u nas zanimanje za lijepo djelce toga prvog i odličnog karakterologa, riješio sam se, eto, da i našim čitaocima donesem u prijevodu Teofrastovu »Zlatnu knjižicu«. Koliko sam postigao ono, za čim sam išao prevodeći teškoga tog helenskog klasika, neka sude čitaoci.

*

Prevodeći Teofrastove »Karaktere« služio sam se izdanjem Theophrasti Characteres edidit Otto Immisch (= Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Lipsiae et Berolini 1923., koliko odstupanje od njega nije izrijekom spomenuto. Pored toga sam se obazirao na ova izdanja:

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ἠθικοὶ χαρακτῆρες. Theophrasti notationes morum. Isaacus Casaubonus recensuit, in Latinum sermonem vertit et libro commentario illustravit. Editio ultima recognita. Lugduni 1617.

Theophrasts Charaktere. Herausgegeben, erklärt und übersetzt von der Philologischen Gesellschaft zu Leipzig. Leipzig 1897.

Théophraste, Caractères. Texte établi et traduit par Octave Navarre. Deuxième édition revue et corrigée. Paris 1931.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ. Theophrastus — Zedeprenten. Tekst en vertaling door Dr. W. E. J. Kuiper. Amsterdam 1936.

Osim prijevoda u pomenutim izdanjima koristovao sam se mnogo i ovima dvjema:

Theophrast. Charaktere. Ins Deutsche übertragen, mit Einleitung und Anmerkungen versehen von Dr. Carl Hoffmann, Leipzig o. J. (= 1927).

Theophrast. Charakterbilder. Deutsch von Horst Rüdiger. Leipzig o. J. (= 1938). To vrijedi i za Pristup i Bilješke.

TEOFRAST:

KARAKTERI

PREDGOVOR

Već sam se često i prije začudio, kad sam obratio pažnju na to, a ne ću se vjerojatno ni prestati čuditi, kako je to, da mi nemamo iste navike, i ako je Grčka podvrgnuta istoj klimi, i svi se Grci podjednako odgajaju.

Ja sam naime, dragi Poliklo, odavna promotrio narav ljudsku, ta star sam devedeset i devet godina, družio se s mnogima i raznovrsnim ćudima i veoma pomno ispoređivao dobre i zle ljude, pa dođoh na misao, da valja napisati, oko čega jedni i drugi u životu nastoje. Razložit ću ti dakle po vrstama, koliko je upravo karaktera u njih i kako se u svakidašnjem živovanju vladaju. Držim naime, dragi Poliklo, da će sinovi naši bolji biti, ako im ostavimo takve zapise. Ugledajući se na njih dobit će volju da žive i druguju samo sa najuglednijim ljudima i trudit će se, da ne zaostanu za njima.

Sad ću da prijeđem na stvar, a tvoja je zadaća, da me pozorno popratiš i pripaziš, da li pravo govorim. Najprije ću dakle prozboriti o onima, koji teže na pretvaranje propustivši uvod i prekomjerno razlaganje o predmetu. Započet ću prvo s pretvaranjem i definirati ga, potom ću pretvoricu opisati, kakav je i pod koji karakter pripada, a onda ću, kako smislih, pokušati i ostala duševna stanja po vrstama na svijetlo iznositi.

1
PRETVORICA

Pretvaranje je čini se, ukratko uzevši, umanjivanje vlastitih djela i riječi, a pretvorica je, eto, ovaki neki čovjek:

Pristupivši k neprijateljima svojima spreman je da ljubazno govori s njima i nimalo ne pokazuje, da ih mrzi. One pak, koje je iza leđa obijedio, hvali, kad su nazočni, i izriče im saučešće, ako su u čem postradali.

Klevetnicima oprašta i ne srdi se zbog onoga, što se protiv njega iznosi. S onima, kojima je nepravda učinjena i koji su radi toga zlovoljni, razgovara se umiljato.

Tko želi hitno govoriti s njime, tome prikriči, da se drugom prilikom opet navrati.

Nijedan posao, koji čini, ne će da prizna, nego tvrdi, da tek razmišlja o tom. Izgovara se, da je upravo stigao ili okasnio ili da se nije dobro osjećao.

Traži li tko u njega novaca u zajam ili dragovoljni prilog, izgovara se, da nema otkud dati,[1] a kad ništa ne pazari, kaže, da mu trgovina dobro ide.

Ako je što čuo, pravi se, da nije čuo; ako je vidio, veli, da nije vidio, a ako je što priznao, ne sjeća se više. Jednom izjavljuje, da će razmišljati; drugda, da o tom ništa ne zna; zatim, da se čudi tome; i napokon, da je već jednom i sam na to mislio.

Ukratko, to je čovjek, koji se vrlo vješto služi ovakim izričajima: »Nevjerovatno!« — »Neshvatljivo!« — »Preneražen sam!« pa onda: »Prema tome, što ti kazuješ, on je postao sasvim drugi; dakako, preda mnom nije tako govorio« — »Čudne stvari!« — »To ti drugome kome pripovijedaj!« — »Ne znam zaista, da li da tebi ne povjerujem ili da njega osudim.« — »Pazi, da nijesi odviše lakovjeran!«

2

UDVORICA

Udvoravanje može se shvatiti kao nedolično drugovanje, koje je na korist udvorici, a udvorica je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad prati pokrovitelja svoga, veli mu: »Primjećuješ li, kako ljudi u tebe oči upiru?« A to se inače nikome ne događa u gradu«.

»Jučer su te u trijemu u zvijezde kovali«. Tu je sjedjelo više od trideset ljudi, pa kad je govor pao o tom, tko je najčestitiji, svi su, veli, započeli s njegovim imenom i ponovo se vratili na nj.

Naklapajući to i slično skine mu s haljine vlakance, i ako mu vjetar nanese pljevu u bradu,[2] on je pokupi pa nasmjehnuvši se reče: »Vidiš li: od dva dana, što se ne sretoh s tobom, progrušala ti se eto brada — i ako je još u tebe, za tvoju dob, crna dlaka kao malo u koga«.

Kad pokrovitelj govori, on nutka ostale da šute; kad sluša, obasiplje ga hvalama, a kad prestane, povlađuje mu vičući: »Bravo!«

Kad se našali kakom neslanom dosjetkom, on udari u smijeh i turi haljinu u usta, kao da se tobože ne može uzdržati od smijeha.

Dolaze li im ljudi u susret, poziva ih, da pričekaju, dok On mine.

Djeci kupuje jabuka i krušaka i daruje ih darom svojim pred očima njegovima, pa poljubivši ih reče: »Od dobroga oca dobra dječica«.

Kupuje li s njime obuću, primijeti, da je noga ljepša nego cipela.

Kad se pokrovitelj opravlja da pohodi koga od prijatelja svojih, on otrči naprijed i javi: »K tebi dolazi«. Potom okrene natrag pa izvijesti: »Najavio sam tvoj dolazak«.

On je, dakako, podoban da i sa ženskoga trga nabavi potrebne stvari zasopivši se od hitnje.

I prvi od gostiju pohvali vino i neprestano govori: »Kako ti fino jedeš«, pa uzevši nešto sa stola reče: »Kako je, eto, to izvrstan zalogaj!«

Tada ga zapita, ne zebe li možda, želi li da se zaogrne, može li mu za što od pomoći biti, i pri tom naginje se k uhu njegovu i šapuće mu nešto na nj. A oči upire u njega i onda, kad se s drugima razgovara.

U kazalištu istrgnut će slugi jastuk iz ruke i prostrijeti ga sam pod »gospodina«.[3]

»Kuća mu je«, veli, »prekrasno sagrađena, njiva divno obrađena, a portret posve sličan«.

3

ZANOVIJETALO

Zanovijetanje je dugačko i nepromišljeno naklapanje, a zanovijetalo je, eto, ovaki čovjek:

Sjedeći blizu nekoga, koga i ne pozna, izreče najprije pohvalu ženi svojoj, potom mu potanko ispriča, kakav je noćas san usnio, onda pojedince nabroji sve, što je imao za ručak.

Zatim, ako stvar po njegovoj želji napreduje, govori o tom, kako je današnji naraštaj mnogo gori od negdašnjega, kako je na trgu spala cijena pšenici, kako je promet stranaca porastao i da je more od Dionisija[4] opet plovno. I zemlja bi donijela bolje plodove, kad bi Zeus obilniju kišu spustio. Uostalom on će polje svoje obraditi iduće godine. Da, i život je danas vrlo težak.

»Damip je«, veli, »postavio kod Misterija[5] najveću baklju. Koliko stupova ima zapravo Odej? Jučer sam uzeo sredstvo za bljuvanje. Koji je danas dan? Misterije padaju u septembar, Apaturije[6] u oktobar, a Seoske Dionisije u decembar«.

I tko sve to može da podnese, toga više ne ostavlja.

4

NEOTESANAC

Neotesanost je, čini se, nedostajanje izobraženosti i pristojnosti, a neotesanac je, eto, ovaki neki čovjek:

On će da popije čistilo pa da potom ipak pođe u narodnu skupštinu, a za mireno ulje veli da ne miriše ništa ljepše nego lukac.[7]

Cipele nosi veće nego mu je noga, a kad govori, viče iza glasa.

U prijatelje i rođake nema pouzdanja, ali slugama svojima priopćuje najveće tajne, a nadničarima, koji kod njega rade, pripovijeda na polju sve, što se u narodnoj skupštini raspravljalo.

Kad sjedi, zavrne gornju halju sve do iznad koljena, te mu golotinja na vidjelo izlazi.

Na ulici se obično niti čemu čudi, niti ga što iznenadi, ali kad spazi vola, magarca ili jarca, stane i buli u nj.

I iz komore uzet će nešto i sirovo smazati, a vina napit će se iz suda, nerazvodnjena.[8] S kuharicom potajno ašikuje pa melje s njome brašno za se i za svu kućnu čeljad.

Kad doručkuje, baci od toga parče i živinčetu svome.

Pokuca li tko, on sam otvori vrata. Potom prizove pseto, uhvati ga za gubicu[9] i reče: »Ovaj mi čuva imanje i kuću«.

Kad primi od koga novac, odbije ga govoreći, da je odveć uprljan, i zatraži, da mu se odmah zamijeni drugim.

Uzajmi li kome plug, koš, srp ili vreću, zaiskat će stvari, sjećajući se toga u besanim časovima, usred noći natrag.

Kad u grad silazi, zapita prvoga, na koga naiđe, koja je bila cijena koži i slanoj ribi, te da li i on danas slavi mladi mjesec.[10] I smjesta pridoda, da će si kosu odrezati, kad dolje siđe, i usput odmah ponijeti od Arhije slane ribe.

U kupalištu pjeva, a cipele klincima potkiva.

5

PRIJAZNIK

Prijaznost je, pojmovno odredivši, takvo druženje s ljudima, koje priređuje ugodnost bez vlastite koristi, a prȉjâznîk je, zacijelo, ovaki neki čovjek:

Smotri li koga, već ga izdaleka pozdravi, oslovi ga riječima »Vrlo ugledni gospodine« i stane ga uvjeravati o svom velikom poštovanju. Tad ga uhvati objema rukama i ne pušta ga dalje, onda ga malko isprati i zapita, kad će ga opet vidjeti, napokon se oprosti s njime blagodareći mu učtivo.

Kad je pozvan, da kao obranični sudac izreče presudu, ne će da bude prijazan samo sa strankom, koju zastupa, nego i sa suparnikom, samo da se pokaže nepristran.

I inostrancima kazat će, da pravednije presuđuju nego zemljaci njegovi.

Kad je pozvan na ručak, zamoli domaćina, da prizove djecu svoju. A kad ulaze, odmah izjavi, da su slična ocu kao smokva smokvi. Tad ih povuče k sebi i poljubi ih; potom ih uza se sjeda pa se s jednima sam igra »mijeha i sjekire«, a druge

pušta, da mu spavaju na krilu, makar kako ga tištali.[11]

*

Kosu podstriza vrlo često, zubi mu se kao biser srebre, ruho još čisto skida i maže se mirisavim pomastima.

Na trgu prilazi najradije k stolovima mjenjača, u rvačkim školama zadržava se ondje, gdje se vježbaju efebi, a u teatru, kad se drame prikazuju, sjedi blizu vojskovođa.

Za se ne kupuje ništa, ali prijateljima šalje darove u Bizant, spartanske pse u Kizik i himetski med na Rod, a to, dakako, pripovijeda svima u gradu.

Naravno, i majmuna drži, a nabavit će si egzotičnu pticu i sicilske golubove, kocke od gazeline kosti i okrugle turijske uljenke, savijene spartanske štapove i zavjes s utkanim persijskim likovima.

Osim toga uredio je malo rvalište, pijeskom posuto i loptalište, pa to nudi, amo tamo obilazeći, filozofima, sofistima, mačevaocima i muzičarima za njihova javna istupanja. On posljednji dolazi na zbor, kako bi gledaoci mogli jedan drugome prišaptati: »To ti je gospodar od palestre.«

6

PROPALICA

Propalost[12] je stalna predanost sramotnim djelima i riječima, a propalica je, eto, ovaki neki čovjek:

Brz je na zakletvu, ravnodušan prema zlu glasu i uvijek na grdnju spreman.

Po svom je značaju neka vucibatina i čovjek, koji će besramno podignuti haljinu svoju te učiniti svako nedjelo. Naravno, i nepristojan će ples[13] plesati trijezan i poći bez obrazine u svečanom, veselom koru.[14]

Kod sajamskih komedija kupi pare idući od jednoga gledaoca do drugoga i prepire se s onima, koji donose marke i zahtijevaju, da badava gledaju.

A podoban je da bude i birtaš i svodnik i carinik. Nijedan zanat nije mu zazoran, makar kako sramotan bio, pa je i javni vikač, kuhar i kockar.

Majku ne potpomaže. Hapse ga zbog krađe, te više prebiva u zatvoru nego u kući svojoj.

Zacijelo je i jedan od onih, koji svjetinu oko sebe skupljaju i prizivaju te jakim i krieštavim

glasom grde i besjede mnoštvu. Jedni međutim pridolaze, a drugi odilaze, prije nego su ga pravo saslušali; jedni uhvate početak stvari, drugi samo par slogova, a treći čitav dio njezin. On je, dakako, uvjeren, da ne može inače izići na vidjelo propalost njegova, nego kad je kaka velika narodna svetkovina.

I parbe umije vješto tjerati bilo kao tuženik ili kao tužitelj. Od jednih će se zakletvom oteti, a k drugima će pristupiti noseći u njedrima kutiju punu isprava i svježanj spisa u rukama.

A ne drži za nečasno ni to, da bude vođa vašarskoj fukari pa da tim ljudima odmah uzaima novac zahtijevajući za drahmu dvadeset i pet na sto na dan; da obilazi krčme, ribarnice i trgovine suhim mesom pa da kamate od toga trgovanja meće u usta.[15]

7

BRBLJAVAC

Brbljavost je, čini se, ako bi je tko htio pojmovno odrediti, neumjerenost u govoru, a brbljavac je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad mu kaki sretalac stane da priča štogod, odmah mu odsječe, da to nije ništa, što on govori, i da je on sam o svem tačno obaviješten, pa ako je voljan da sluša, saznat će sve. A kad hoće onaj da što kaže na to, upada mu u riječ i veli: »Ne zaboravi, što si htio pripovijedati!« — »Dobro, da si me podsjetio na to.« — »Kako to godi, kad se čovjek može jednom valjano nabrbljati.« — »Što sam propustio da kažem...« — »Brzo si, zaista, shvatio stvar.« — »Već sam odavno čekao, hoćeš li doći do istoga zaključka kao ja.« I drugim sličnim uzrečicama razmeće se, tako da sretalac ne može ni pisnuti.

Kad zagnjavi tako ovoga i onoga, poći će i na ljude, koji u skupu stoje, i učinit će, da se usred svojih raspravljanja razbjegnu kud koji.

I u škole zalazi i u palestre pa smeta dječacima, da se uče, toliko brblja s pedotribima[16] i učiteljima.

Kad mu tko kaže, da mora dalje, on je odmah spreman da ga isprati i dovede do kuće.

Sazna li, što se raspravljalo u narodnoj skupštini, raznosi to odmah naokolo.[17] K tome ispriča nadugo čuveno govorničko nadbijanje, koie je bilo za arhonta Aristofonta,[18] i govore, koje je negda sam besjedio narodu i proslavio se. Govoreći to uplete u pripovijedanje svoje i tužbu protiv svjetine, a slušaoci ili ne haju za to ili zadrijemaju ili ga ostave usred brbljanja njegova i otidu.

Kad vrši službu porotničku, spriječi drugove da izreku presudu; kad sjedi u kazalištu, smete susjeda da pripazi, a kad je na gozbi, ne da gostima da pojedu govoreći, da je brbljavcu teško šutjeti; da mlati jezikom kao riba repom[19] i da ne bi mogao zamuknuti, makar se učinio brbljavijim od lastavice.

I djeci svojoj dopušta, da se podruguju njime, kad ga potiču, hoteći spavati, da govori: »Ćako, pripovijedaj nam štogod, da nas san uhvati!«

8

IZMIŠLJALO

Izmišljanje novosti je iznalaženje lažnih glasina i događaja, koje izmišljač hoće drugima kao istinite nametnuti, a izmišljalo je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad se sastane s prijateljem, odmah iziđe iz sebe, značajno se nasmjehne i zapita: »Odakle ti? — Hoćeš li da pričaš što?[20] — Kako, zar o onoj stvari ne znaš ništa nova?« Tad se opet baci na stvar i pita: »Zar se baš nikakva novost ne pripovijeda? — Zacijelo dobre vijesti.« I ne davši mu da odgovori, nastavi: »Što? Ti još ništa nijesi čuo? Onda ću ja, čini se, da te razveselim velikim novostima.«

I tad pominje ili nekoga vojnika ili roba frulača Asteja ili preduzimača Likona, koji se baš vratio s boja, i od koga je, veli, sve to čuo. On ima, dakako, za svoje vijesti uvijek takve jamce, koje nitko ne može pozvati na odgovornost.

Zatim, pozivajući se na njih, pripovijeda, da su Poliperhon i kralj u boju pobijedili, a Kasandar da je živ uhvaćen.[21]

Pa ako mu tko kaže: »I ti to vjeruješ?«, odgovorit će, da o tom već svi u gradu viču, da se vijest sve dalje širi, da svi složno govore, jer posve isto o žestini boja pričaju: bila je to, vele, prava krvava kupelj.

A dokaz su mu za to i lica državnih upravljača: oni su se, sam vidi, posve promijenili. Osim toga je, kaže, uzgred čuo, da oni kriju u vijećnici nekoga čovjeka, koji je već pred pet dana došao iz Makedonije i koji sve to posve tačno zna.

I dok stvar potanko pripovijeda, jadikuje što može vjernije i viče: »Nesretni Kasandre! Bijedniče! Shvaćaš li sada, kako je nepostojana sreća ljudska? Ali on je ipak bio moćan čovjek!«

Najposlije doda: »Sve, što rekoh, neka ostane među nama!« A otrčao je k svima u gradu i isto ispripovjedio.

9

BEZOBRAZNIK

Bezobraština je, pojmovno uzevši, preziranje dobroga glasa iz sramotne želje za dobitkom, a bezobraznik je, eto, ovaki čovjek:

On će, ponajprije, poći k onome, koga je opljačkao, i tražiti u njega novaca u zajam.

Kad prinese žrtvu bogovima, metne čitavo žrtveno meso u salamuru, a sam pođe na ručak k drugome.[22] Tu pozove k sebi i slugu svoga, uzme sa stola pečenja i kruha, dade mu i reče, da svi čuju: »Počasti se, Tibije!«

Nabavlja li hranu, podsjeti mesara na kakvu pređašnju svoju uslugu, postavi se kraj vage i baci na nju: najradije komadić mesa ili bar kost za juhu. Ako mu to za rukom pođe, dobro je, ako ne, pograbi s mesarskoga stola crijevce pa umakne smijući se.

Kad za goste svoje nabavi mjesta u kazalištu, sjedi ondje s njima i sam a da nije platio svoj dio, a sjutradan povede još i sinove svoje i njihova odgojitelja.

Ako tko što jeftino kupi, zahtijeva, da od toga i njemu ustupi dio.

I u tuđu kuću zađe pa uzajmi od susjeda danas ječam, sutra slamu te ište od njih, da mu to i kući donesu.

U kupalištu prići će k mjedenim kotlovima, zahvatiti vrčem vode i sam se preliti njome uza svu viku čuvarevu. Potom će mu reći: »Sve je gotovo.« A na odlasku narugat će se: »Propade ti danas napojnica.«[23]

10
TVRDICA

Tvrdòvanje je prekomjerno štеđenje imovine, a tvrdica je, eto, ovaki neki čovjek:

Ne sačekavši konac mjeseca otrčat će k dužniku svome u kuću i zaiskati kamatu od pola obola.

Ruča li s prijateljima, pomno broji, koliko je tko čaša popio, a Artemidi prinese najmanju žrtvu od svih gostiju.

Kad za nj tko kupi što za malu cijenu i potom mu račun dade, reći će, da je ipak sve preskupo.[24]

Razbije li sluga lonac ili zdjelu, odbije to od hrane njegove.

Kad mu žena izgubi dinar,[25] maknut će odmah pokućstvo, krevete i kovčege i pretražiti sve pukotine na daskama.

Prodaje li što, dade samo uz takvu cijenu, da kupac od toga nema nikakve dobiti.

Nikom ne će dopustiti niti da okusi sa smokve iz vrta njegova, ni da prođe njegovim poljem, ni da podigne otpalu maslinu ili datulu.

Dan na dan brižno ispituje mejaše svoje, da li još uvijek na istom mjestu stoje.

Promaši li dužnik određeni rok, on će mu za dug uzaptiti stvari i zatražiti kamate od kamata.

Kad časti općinare svoje, isiječe pečenje na sićušne komade i postavi im, da jedu.

Pođe li na trg, vrati se kući ne kupivši ništa.

Ženi svojoj ne dopušta posuđivati ni soli, ni stijenj, ni kumin, ni mažuranu, ni žrtveni ječam, ni vrpce, niti žrtveni kolač. »I te sitnice«, kaže, »čine na godinu znatnu svotu.«

Uopće, primijetit ćeš, da je novčanik u tvrdicâ pljesniv, a ključi za'rđali; da nose vrlo kratku haljinu; da se trljaju iz posve malahnih uljenica, kosu sijeku do kože, cipele navlače istom oko podne, a valjarima da dobro prikričuju, neka čisteći ne štede kredu, da se haljina tako brzo ne uprlja.

11

PROSTAK

Prostaštvo nije teško pojmovno odrediti: ono je nepritajeno i sablažnjivo zbijanje šale, a prostak je, eto, ovaki čovjek:

Kad se sretne s čestitim ženama, podigne haljinu i pokaže stid svoj.

U teatru pljeska, kad su već ostali prestali, i zviždi glumcima, koje drugi svijet rado gleda. A kad publika mukom zamukne, on se podigne i hrakne, samo da se gledaoci, koji pred njim sjede, okrenu na nj.

Kad je trg pun svijeta, pođe do oraha, mrkinja ili kestena pa stojeći ondje griska i brblja s prodavačima. Prolaznika,[26] s kojim nimalo nije poznat, zovnut će po imenu, a kad vidi koga, kome se osobito žuri, viknut će mu, da pričeka.

I k onome priđe, koji se vraća sa suda izgubivši veliku parnicu, i čestita mu.

Na trgu nabavit će hranu samo za se, uzeti u najam frulačice, pokazati kupovinu prijateljima, koji se sretnu s njime, i pozvati ih podrugljivo na to.[27]

Kad stupi u brijačnicu ili prodavaonicu pomasti, pripovijeda, da će se prvom prilikom pošteno naljoskati.

12

UVIJEK U NEVRIJEME

Nevrijeme je propuštanje pravoga časa,[28] koje okolini nije milo, a uvijek u nevrijeme[29] je, eto, na poslu ovaki neki čovjek:

Otide k nekome, tko nije dokolan, i hoće da se s njime nadugo posavjetuje.

Ljubavci svojoj pjeva noću pred kućom upravo onda, kad je lomi groznica.

I k onome priđe, koji je baš osuđen zbog jamstva, i zamoli ga, da opet, za njega, iziđe kao jamac.

Kao svjedok pristupa k sudu, kad je već parnica raspravljena.

Kad je pozvan na svadbu, govori nazdravljajući protiv ženskoga spola.

Čovjeka, koji se upravo vratio s dugoga puta, poziva u šetnju.

I kupca će dovesti, koji je voljan više dati, pošto je trgovac već prodao robu.

Kad su skupštinari saslušali i shvatili razlaganje, tad ustaje on i iznova razlaže stvar.

On je uvijek spreman činiti ljubav ondje, gdje čovjek ne želi njegovih usluga, ali se žaca da ih posve odbije.

Daje li tko žrtvenu gozbu i mnogo kod toga troši, eto tad i njega, da ište kamate svoje.

Kad roba bičem šibaju, pripovijeda stojeći ondje, da se jednom njegov momak, pošto su ga tako izbili, objesio.

Kao obranični sudac zavadi stranke, baš kad su obje voljne da se poravnaju.

Kad hoće da zapleše, uhvati čovjeka, koji je još trijezan.

13

PREBRIŽNJAK

Prevelika brižljivost učinit će se zacijelo kao neko pretjerivanje u riječima i djelima, ali s dobrom namjerom, a prebrižnjak je, eto, ovaki neki čovjek:

Diže se među drugovima i dâ obećanje, kojega kasnije ne će moći ispuniti.

Kad se već jedna sudska presuda općenito priznaje kao pravedna, on ipak iznese protivne razloge i bude, dakako, pobijen.

Vinotoči svome naloži, da pomiješa više vina, nego što gosti uopće mogu da popiju.

Ljude, koji se tuku, nastoji da rastavi, pa i onda, ako ih ne poznaje.

I od ceste zna svrnuti pa povesti društvo prijećem, a zatim sam ne može da nađe pravi put.

K vojskovođi priđe i zapita ga, kada namjerava udarati i kakve će zapovijedi preksutra izdati.

Tad pođe k ocu i obavijesti ga, da mati već počiva u spavaonici.

Kad liječnik zabranjuje, da bolesnome daje vina, on izjavi, da će ipak pokušati time pridignuti bolesnika.

Umre li žena od roda njegova,[30] on će joj na grobnom kamenu urezati ime muža, oca i matere, pa zatim njeno vlastito ime i odakle je rodom, a k svemu će tomu pridodati i to, da su sve to bili čestiti ljudi.

Kad valja da prisegne, kaže nazočnima: »O, ja sam već i prije mnogo puta prisegnuo!«

14

TUPOGLAVAC

Tupoglavost je, pojmovno uzevši, sporost duše u riječima i djelima, a tupoglavac je, eto, ovaki neki čovjek:

Sračuna li kamečkima i iznos nađe, pita onoga, koji sjedi kraj njega: »Koliko to čini?«

Kad je tužen i već hoće da uđe u sudnicu, zaboravi odjednom sve to i krene na ladanje.

Gleda li u teatru, zaveze se u san pa sâm ostane ondje.

Kad se prejede pa ustaje noću i na nužnik ide, zađe,[31] i kučka ga susjedova ujede.

Dobije li što i svojom rukom pohrani, poslije to traži i ne može naći.

Kad mu tko javlja, da je umr'o jedan od prijatelja njegovih, kako bi na pogreb stići mogao, načini žalosno lice, pusti suzu i reče: »Bilo sretno!«

A izvest će svjedoke i onda, kad prima dužne novce.

U zimno doba riječa se s momkom svojim, što nije donio s trga krastavaca.

Djecu svoju vlastitu nagoni tako dugo na rvanje i trčanje, dok ih umor posve ne osvoji.

Kad na ladanju sâm leću vari, ubaci sô dva puta u lonac i učini, da se ne može jesti.

Nahodi li dažd, veli: »Kako zvijezde lijepo sjaju!« A kad doista sjaju, govorili ostali što mu drago, reći će, da je noć tamnija od smole.[32]

Kad ga pita tko: »Koliko je po tvom mišljenju izneseno mrtvaca kroz Sveta vrata?«, odgovorit će mu: »Koliko sebi i tebi želim«.[33]

15

GRUBIJAN

Grubijanstvo je neprijaznost u usmenom općenju, a grubijan je, eto, ovaki neki čovjek:

Zapita li ga tko: »Gdje je taj i taj«, odgovorit će: »Prođi me se, ne dosađuj mi!«

Kad mu tko nazove »Zdravo«, ne će da mu zdravljem prihvati.

Prodaje li što, ne veli kupcu, po kakvu bi cijenu dao, nego pita: »Što dobijem za to?«

Kad mu znanci čast čine i o porodičnoj slavi dare šalju, izjavi, da ne treba milostinje.[34]

Uprlja li ga tko nehotice, gurne ili očepi, nema u njega oproštenja.

Kad ga zamoli prijatelj, da prinese kakav dragovoljni prinos, veli iznajprije, da ne misli ništa dati. Potom dođe s prilogom svojim i kaže: »Žali-bože i tih novaca«.

Spotakne li se na cesti, zna i kamen proklinjati.

Ni da pričeka koga zadugo nije podoban.

Ne može se skloniti ni da zapjeva ni da što deklamuje niti da zapleše. Ni bogovima ne će da se moli.

16

PRAZNOVJERAC

Praznovjerje bit će zacijelo strah od duhova, a praznovjerac je, eto, ovaki neki čovjek:

Umije ruke i namaže ih mekinjama,[35] pokropi se sav osvećenom vodom, uzme u usta listak lovorov,[36] i tako po vas dan naokolo hoda.

Kad mu mačka pretrči preko puta, ne će prije dalje, dok drugi tko onuda ne prođe ili dok ne baci tri kamena preko puta njezina.

Spazi li u kući svojoj zmiju, priziva Sabadija,[37] ako je to burlava zmija, a ako je sveta, podigne joj odmah ondje kućni žrtvenik.

Kad prolazi na raskršću mimo posvećenih kamenova, prelije ih uljem[38] iz bočice svoje, padne na koljena, pomoli se i tad istom dalje ide.

Proglođe li mu miš brašnenu torbu, pođe k tumaču znamenja i zapita ga, što tu valja činiti, pa ako mu on odgovori, neka je preda torbaru, da je zakrpi, ne mari za to, nego prinese, vrativši se, žrtvu pokajničku.

I kuću će svoju često kadom očistiti govoreći, da ju je Hekata[39] čarom začarala.

Zauče li sova, kad on putuje, prepadne se i poviče: »Pomozi Ateno!«, pa tad istom dalje krene.

Niti će da se približi grobu, ni da pođe do mrtvaca ili do porodilje. Njemu je, veli, prvo to, da se ne okalja.

Svakoga četvrtoga i dvadeset i četvrtoga dana u mjesecu naloži kućanima svojima, da kuhaju vino, on pak iziđe i kupi na trgu mrčeve grančice, tamjan i žrtveni kolač, a kad se vrati kući, ovjenčava cio dan svoje Hermafrodite.[40]

Kad što u snu vidi, ide k tumačima sna, k vračima i k motriocima ptica, da pita, kojem bogu ili boginji treba da se moli. A kad hoće da se posveti u misterije, ide k nadrisvećenicima Orfejevima.

On je zacijelo i jedan od onih, koji se na žalu morskom brižno polijevaju vodom.[41] A polazi na more svaki mjesec sa ženom i djecom; ako žena nema kad, povede dojkinju.

Spazi li koga od onih, što se češnjakom zakićeni po raskršćima potežu, pođe kući, opere se od glave do pete, pozove svećenice i zaište, da ga morskim lukom ili štenetom čestito očiste.[42]

Kad vidi luda ili padavičava čovjeka, upanji se od straha i pljune u nabor haljine svoje.

17

NIKAD ZADOVOLJAN

Nezadovoljstvo je bezrazložno prekoravanje probitaka, koji su nekome u dio pali, a nikad zadovoljan nije, eto, ovaki neki čovjek:

Pošalje li mu prijatelj dio od svečane gozbe, reći će donosiocu: »Zacijelo mi nije priuštio žlice juhe ni čaše vina, kad me nije pozvao na ručak.«

Kad ga ljubovnica nježno izljubi, kaže: »Rad bih znati, da li me doista od srca voliš.«

I na Zeusa se gnjevi, ali ne zato, što daždi, nego zato, što nije prije daždjelo.

Namjeri li se putem na novčanu kesu, promrmlja u sebi: »Ali na blago se još nigda nijesam namjerio.«

Kad nakon dugoga cjenjkanja i pogađanja s prodavačem jeftino kupi robu, veli: »Vrlo me zanima, jesam li za tu cijenu što čestito kupio.«

Znancu, koji mu javlja veseli glas: »Rodio ti se sin«, odgovori: »Ako dodaš: i polovinu imutka si izgubio, cijelu ćeš istinu reći.«

Kad dobije parnicu jednoglasnom presudom, prekorava pisca govora svoga, da je propustio mnoge valjane razloge.

Kad mu prijatelji zajedničkim prinosima novac namaknu, i jedan od njih reče: »Raduj se sada«, on mu odgovori: »Zašto da se radujem? Zar zato, što moram svakome od vas novac vratiti, a osim toga još i zahvalan biti, kao da sam primio kakvo dobročinstvo?«

18

NEVJERICA

Nevjerje je svakako sumnjičenje sviju zbog nepoštenja, a nevjerica je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad opravi roba na trg po hranu, šalje za njim drugoga, da pita, pošto je prvi kupio.

Putujući nosi sam kesu od novaca, ali opet iza svakih stotinu koraka sjedne i nanovo pobroji pare.

Kad već leži u krevetu, zapitat će ženu svoju, je li zaključala sanduk s novcima, je li zapečaćen ormar za srebrninu i prijevornica na dvorišnim vratima prebačena; pa ako ona sve to i potvrdi, on će opet sam gô ustati iz postelje i sa svjetiljkom u ruci sve to bosonog obići i pregledati, i tako jedva do sna doći.

Od ljudi, koji mu novac duguju, traži kamate pred svjedocima, kako ne bi mogli poreći svoj dužnički odnos.

Haljinu svoju ne će dati očistiti onome valjaru, koji će posao najbolje učiniti, nego radije onome, koji ima za sebe tvrda jamca.

Dođe li tko da posudi u njega srebrne pehare, najradije ne da, no ako je to kaki rođak ili dobar

znanac, on će mu stvari uzajmiti, pošto ih prije malo nije okušao u vatri, tačno na vagi izmjerio, a gotovo i jamca uzeo.

Robu, koji ga prati, nalaže, da ne hodi iza njega nego pred njim: hoće da ga drži na oku, da mu putem ne uteče.

Kad mu kupac kaže: »Sračunaj kupovinu i zapiši na me, jer sad nemam kad da novac šaljem«, on mu odgovori: »Ne trudi se slati: kad posvršuješ poslove, ja ću s tobom do kuće.«

19

GNUSNIK

Gnusoba je nedostatak brige za tijelo, koji druge vrijeđa, a gnusnik je, eto, ovaki neki čovjek:

Guba je na njemu i bijela ospa, a nokti su mu crni, pa takav naokolo hoda. To su mu, veli, porodične bolesti: ta od toga boluje on, otac i djed njegov, te nije lako u obitelj njihovu drugog koga poturiti.

Naravno, i čirove će po goljenima imati i ozljede na prstima, i ne će ih izliječiti, nego će pustiti, da se po zlu dadu. Pod pazuhom je runjav poput životinje sve do bokova, a zubi su mu crni i krnjavi, te je neugodan i nemio.

K tomu i ovo: kad jede, useče se prstima; kad prinosi žrtvu, grize nokte; kad govori s kime, prska i bali, a kad pije, podriguje mu se.

U postelji spava uz ženu svoju neopranih nogu.[43]

U kupalištu trlja se pokvarenim uljem pa zaudara na nj.[44]

Obučen je u debelu košulju, a haljinu posve tanku i punu mrlja, i takav na trg iziđe.[45]

*

Kad mu mati iziđe k vraču, što po pticama gata, on pohuli na bogove; a kad se drugi mole i žrtvu ljevanicu prinose, odbaci kondir svoj i udari u smijeh, kao da je bogzna što učinio.

Sviri li frula, pljeska rukama samo on, zajedno pjevuši i kara frulačicu, što je tako brzo prestala.

Kad hoće ispljunuti, pljune preko stola i vinotoči u lice.[46]

20

DODIJALAC

Dodijavanje je, pojmovno uzevši, takvo druženje s ljudima, koje muku zadaje, ali ne nanosi štete, a dodijalac je, eto, ovaki neki čovjek:

Uđe k nekome, tko je upravo zaspao, i budi ga, da se razgovara s njime.

Smjeraju li gosti da odjedre, zadržava ih, a kad drugi stignu, moli ih, da pričekaju, dok se prošeta.

Dojkinji uzme dijete s krila, žvače mu papu i sam ga hrani; tepa mu cmokajući ga i zove ga zloćom tatinom.

Jedući pripovijeda, da je uzeo čemeriku, pa ga je očistilo gore i dolje, a žuč u nečisti bila mu je crnija nego juha na stolu.

Pred porodicom zapitat će: »Reci, majčice, kako je to bilo onoga dana, kad si se porođajem mučila i mene rađala?« Pa tad sâm za nju[47] odgovara, da je bilo ugodno i bolno i da to dvoje nije lako čovjeku postići jedno bez drugoga.

Kad je pozvan u goste, pripovijeda, da je u njega bunar-voda studena i bašča puna mladoga povrća, a ima i kuhara, koji izvrsno umije gotoviti

jela. Kuća mu je, veli, prava gostionica, uvijek puna gostiju, a prijatelji su kao probušeno bure: u svemu im ugađa, ali ih nikako ne može nasititi.

A kad on časti, pokaže gostima svoga čankoliza, kaki je majstor. Kad hoće pak da ih kod pijanke podstiče na veselje, napomene, da je sve pripravljeno, što će goste zabaviti. Treba samo da zažele, i momče će odmah dovesti od svodnika frulačicu. »Ona će nam svima sviriti, a mi ćemo veseli biti.«

21

ČASTOLJÚBAC

Častòljûblje učinit će se kao nedostojna težnja za čašću, a častoljubac je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad je pozvan na ručak, pobrine se, da se svagda namjesti kraj samoga domaćina.

Želeći da odreže sinu dječačke kovrčice, zaputi se s njime u Delfe.[48]

A pobrinut će se i za to, da mu rob, koji ga prati, bude Crnac.

Kad ima da podmiri svotu od jedne mine,[49] isplati čitav iznos u novo kovanom novcu.

Za čavku, koju u kući drži, kupit će ljestvicu i načiniti mjeden štitić, s kojim će čavka po ljestvici skakutati.

Kad prinese za žrtvu vola, pribije čeonu kožu s rogovima nasuprot kućnim vratima obavivši je velikim vrvcama, kako bi oni, koji ulaze, odmah spazili, da je žrtvovao vola.

Nakon svečanoga ophoda, gdje je učestvovao kao vitez, dade svu ostalu odoru momku, da je kući ponese, a sam prebaci civilni ogrtač i šeta po trgu s ostrugama.

Kad mu pogine malteško psetašce, podigne mu spomenik i metne stećak s natpisom: »Mladica s Malte.«

Posveti li u Asklepijevu hramu mjeden prst,[50] čisti ga dan na dan, kiti ga cvijećem i omazuje uljem.

Naravno i kao pritan ishodi od drugova svojih, da on izvijesti narod o uspjehu žrtava. Tad stupi na govornicu u divno ruho obučen i vijencem ovjenčan pa reče: »Ljudi Atenjani! Mi, pritani, prinijeli smo žrtve Majci bogova. Žrtve su dostojne, žrtve su povoljne. Očekujte dakle i vi najbolje!« Kad to obznani, pođe kući i ispripovijedi ženi, kako je danas imao neobično sretan dan.

22

NEOTMJENJAK

Neotmjenost je neki nedostatak častoljublja, koji se uklanja od nužnih troškova,[51] a neotmjenjak je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad pobijedi s tragičkim korom,[52] prinese Dionisu drvenu pantljiku i napiše na nju crnilom svoje ime.

Upisuje li narod u skupštini dragovoljne prinose, ustane i on i šuti ili umakne iz kruga njihova.

Kad kćer udaje, proda sve meso od žrtvene životinje osim komada, koji pripadaju svećenicima, a za poslugu na svadbi uzme u najam čeljad, koja se kod kuće hrani.

Zapovijeda li lađom,[53] meće poda se na palubi krmareve gubere, a svoje čuva.

Kad je svečanost Muza, ne će poslati djecu svoju u školu, nego će kazati, da su bolna, samo da ne moraju prinijeti svoj prinos.

Nabavi li na trgu hranu, nosi meso kući sam, a povrće vuče u naboru haljine svoje.

Kad dadne oprati haljinu, ostaje kod kuće.[54]

Sazna li, da koji od prijatelja njegovih sakuplja

prinose, skrene s puta, čim ga izdaleka spazi, gdje dolazi, i uputi se stramputicom kući.

Ženi svojoj, koja mu je miraz u kuću donijela, ne će da nabavi služavku, nego joj najmi djevojče sa ženskoga trga, da je prati, kad izvan kuće izlazi.

Cipele nosi zakrpljene jednom zakrpom na drugoj i veli, da se ništa ne razlikuju od roga.

Kad ustane, sam pomete kuću i očisti krevete od stjenica.

A kad hoće da sjedne, izvrne kraj sebe iznošenu kabanicu, koju si sam nosi.[55]

23

HVALIŠA

Hvalisanje učinit će se zacijelo kao neko uobražavanje[56] prednosti, kojih uistinu nema, a hvališa je, eto, ovaki neki čovjek:

Stojeći na molu pripovijeda strancima, da ima golemo blago na moru, i tačno im razlaže, kako je rašireno pomorsko kamatno poslovanje i koliko je već on sam kod toga dobio i izgubio. I dok se tu razmeće tolikim svotama, pošalje momče svoje u banku, gdje mu leži cigla jedna drahma.

I suputnika će zaluditi na putu pričajući mu, kako je s Aleksandrom[57] na vojsku pošao, kako se s njime pazio i koliko je draguljima optočenih čaša kući donio. A umjetnici su u Aziji, po njegovu dokazivanju, vještiji nego u Evropi. I sve to on brblja, ma da nije nikada iz grada u svijet krenuo.

Naklapa i to, da je od Antipatra[58] primio već tri pisma, u kojima ga zove, neka dođe u Makedoniju. A nudili su mu odande i izvoz drva, prost od carine, ali on je to odbio, samo da ga nitko ne bi mogao opadnuti. »Makedoncima je valjalo o tom dublje promišljati.«

U vrijeme skupoće potrošio je, kaže, više od pet talenata[59] potpomažući oskudne građane, jer on ne može nigda reći: »Ne.« Pa ako baš sjede kraj njega ljudi, koji ga ne poznaju, zamoli jednoga od njih, neka pobilježi brojke. I tad tačno sračunava prinose, i po tisuću i po jednu drahmu, i dodaje uza svaki, posve vjerojatno, ime primaoca pa izbije na koncu i deset talenata. Taj je iznos, uvjerava ih, on sam prinesao za dobrovoljna potpomaganja. K tome, veli, ne pribraja opremanje ratnih lađa ni druge javne dužnosti, koje je izvršio.

Iziđe i na vašar, gdje se prodaju konji plemenite pasmine, i gradi se pred trgovcima, da je voljan kupiti. I onamo zađe, gdje leže tkanine, pa izabere haljina do dva talenta,[60] a potom prigovara momku, što ga prati nemajući uza se zlatnoga novca.

Stanuje u najamnoj kući, ali svakome, tko to ne zna, pripovijeda, da ju je naslijedio od oca i da je namjerava prodati, jer mu je premalena za primanje gostiju.

24
OHOLICA

Oholost je neko preziranje svih drugih osim samoga sebe, a oholica je, eto, ovaki neki čovjek:

Želi li tko da hitno govori s njime, veli mu, da će ga naći poslije ručka na šetnji.

Kad učini kome ljubav kaku, podsjeća ga, da se uvijek opominje toga.

Presuđuje li kao obranični sudac, izriče presudu na ulici hodajući među strankama, koje mu povjere raspru svoju.

Kad je izabran za činovnika, odbije službu izjavljujući pod zakletvom, da nema vremena za to.

Ne može se skloniti na to, da se kome približi prvi.

Nabavljače i zakupnike svoje kadar je pozvati, da se nađu kod njega, kako dan svane.

Kad ulicom hoda, ne govori ni s kim, tko ga sreta, a oči upire k zemlji. Drugda pak, kad mu se svidi, visoko uzdiže glavu.

Časti li prijatelje, ne sjedi s njima za trpezom, nego naredi jednome od čeljadi svoje, da se brine za njih.

Kad se kome u pohode sprema, šalje naprijed glasnika s porukom, da je na putu k njemu.

Nikoga ne će da pusti k sebi ni kad se trlja ni kad se kupa niti kad jede.

Kad pravi s kime obračun, naredit će, dakako, momku, da razmakne kamečke, da sračuna svotu i da je metne na račun onome.

Priopćuje li pismeno, ne piše: »Učinit ćeš mi ljubav«, nego: »Hoću da bude tako i tako«, ili: »Poslao sam ti čovjeka, da dobijem to i to«, pa onda: »Da nipošto ne bude drugačije«, i: »Što brže!«

25

STRAŠLJIVICA

Strašljivost bit će svakako neko bojažljivo popuštanje duše, a strašljivica je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad morem putuje, drži svaki greben za gusarsku lađu, a čim se voda malo zaljulja, već raspituje naokolo, ima li koji među putnicima, što nije posvećen u misterije.[61] Smotri li, da krmar daje brodu drugi smjer, stane ga ispitivati, vozi li po debelom moru i kakvo naslućuje vrijeme, a potom objašnjava susjedu svome, da je uznemiren zbog nekoga sna. Zamalo, za svaki slučaj, svuče sa sebe donju odjeću i dade je momku. Napokon zamoli, da ga iskrcaju na suho.

Kad je na vojni, pa kad pješadija treba da navali, zove drugove[62] k sebi i nuka ih, da stanu uz njega te najprije pomno promotre položaj, jer je, veli, teško razabrati, jesu[63] li to doista neprijatelji.

A kad čuje bojnu viku i vidi ljude, gdje padaju, saopći drugarima, da je u hitnji zaboravio ponijeti mač. I otrči pod šator, pa otpravivši

momka napolje i naredivši mu, da uhodi neprijatelja, sakrije mač pod jastuk i dugo se ondje zadrži praveći se, kao da ga traži.

Zapazi li gledajući iz šatora, gdje nose ranjenika, jednoga od prijatelja njegovih, potrči onamo, ohrabri ga, uhvati pod ruku i ponese s drugima. Zatim ga njeguje, ispira mu ranu, sjedi kraj njega i s rane muhe tjera, ukratko: sve radije čini nego da se bori s neprijateljem. A kad trubač zatrubi na juriš, poviče sjedeći još uvijek pod šatorom: »Idi do bijesa! Trubeći neprestano ne će dati jadnom čovjeku da se u san zanese.«

Poprskan krvlju iz tuđe rane iziđe u susret vojnicima, koji se vraćaju iz boja, pa kao da je opasnost kaku preturio, pripovjedi im: »Ja sam jednoga od prijatelja svojih spasio.« I povede k bolesniku i općinare i plemenike svoje, neka ga vide, i svakome od njih pripovjedi, da ga je sam, na vlastitim rukama, u šator donio.

26

OLIGARH

Oligarhija[64] bit će neka želja za vlašću, koja teži na moć i na ličnu korist, a oligarh je, eto, ovaki čovjek:

Kad narod vijeća, koje će građane pridijeliti arhontu kao pomoćnike kod svečanoga ophoda, ustane on i izjavi, da tim ljudima valja dati neograničenu vlast.[65] Predlažu li drugi desetoricu, veli: »Dosta je jedan, ali taj valja da je čovjek.« Od Homerovih je stihova upamtio samo ovaj:

Nije mnogòvlâđe dobro, —
nek jedan bude gospodar,[66]

a od ostalih ne zna nijednoga.

A zna, dakako, da se služi i ovakim govorima: »Treba da se nasamo sastanemo i stvorimo o toj stvari odluku. Odijelimo se od svjetine i od trga. Odsele se više ne primajmo državnih službi, da nas ti ljudi ne mogu ubuduće ni vrijeđati ni častiti. Ili će oni napolje iz grada ili mi!«

Iz kuće izlazi tek oko podne u gizdavo nabranoj haljini, srednje ošišane kose i brižno njegovanih nokata i šepiri se po Odejskoj ulici ovako

govoreći: »Od špijuna nije moguće opstati u gradu.« — »Na sudovima strašno stradamo od podmićenih porotnika.« — »Da mi je samo znati, što upravo hoće ti današnji politici!« — »Svjetina je nezahvalna i uvijek je uz onoga, koji punom šakom daje.« Sramota mu je u narodnoj skupštini, kad sjedi kraj njega kaki izgladnjeli dronjo.

Zatim umuje dalje: »Kad će već jednom biti kraj opremanju ratnih lađa i drugim javnim dužnostima, koje nas toliko upropašćuju?« — »Prokleta demagoška bagra!« Tesej je, kaže, prvi skrivio gradu to zlo, jer je on ujedinio narod iz dvanaest gradova u jedan i srušio kraljestvo. Ali je primio za to zasluženu plaću: njega su prvoga ostrakizmom uklonili.

To i slično izjavljuje pred strancima i pred građanima, istomišljenicima i političkim svojim pristašama.

27

POZNOUK

Pozno učenje bit će interesovanje za poslove, koji ne priliče odmakloj dobi, a poznouk je, eto, ovaki neki čovjek:

U šezdesetoj godini uči naizust odlomke iz pjesničkih djela, a kad hoće da ih kod pijanke deklamira, ostavi ga pamćenje na cjedilu.

Od sina svoga uči se eksercíru: »Desno kren! Lijevo kren! Natrag čelom!«

O svetkovini Heroja nadmeće se s mladićima kod utrke bakljama.

Kad je kadšto pozvan u hram Heraklov na žrtvu, skine, naravno, žustro sa sebe haljinu i ščepa bika za rogove,[67] da mu savije vrat pod nož.

I u rvanju se ogleda polazeći od rvališta do rvališta.

U vašarskim teatrima izdura tri do četiri predstave trudeći se, da dobro upamti pjesme.

Posvećuje li se u misterije Sabazijeve, postara se, kako bi ga svećenik proglasio najljepšim.

Kad je zaljubljen u djevojku pa juriša motkama na vrata njezina, dobije batina od suparnika svoga, a potom se tuže i tjeraju proces.

Jezdi li na ladanje na tuđem konju, vježba se usput u kojekakvim jahačkim vještinama, padne s konja i razbije glavu.

U društvu dekadista[68] daje gozbu onima, koji zajedno s njime unapređuju interese društva.

Sa slugom svojim igra se »velikoga kipa«,[69] a s učiteljem dječaka svojih nadmeće se u strijeljanju iz luka i u bacanju koplja i nuka ga, neka uči od njega, kao da je i on u tom neki novajlija. Kad se rve u kupalištu, okreće stražnjicu amo tamo, kako bi se pokazao kao dobro izvježban rvač.

Kad su žene blizu, vježba se u plesanju i sam si pri tom nešto fićuka.

28

KLEVETALO

Klevetanje je skretanje duše na goru stranu u govoru, a klevetalo je, eto, ovaki neki čovjek:

Kad ga tko zapita, kakav je taj i taj, postupa kao pisci genealogija: Počet ću najprije od roda njegova. Otac mu se iznajprije zvao Sosija. U vojsci postao je Sosistrat, a kad je upisan u općinare, Sosidem.[70] Majka je, dakako, od roda plemićkoga, ali Tračanka. Slatka se dušica zove Krinokoraka, a takve su, kažu, u njezinoj domaji plemenite. Što se pak njega tiče, slika je i prilika takvih roditelja: nevaljalac i obješenjak.

A bezazlenom nekom čeljadetu reći će: »Ja valjada znam takve stvari, koje ti braneći preda mnom zastranjuješ od istine.« I tad potanko izvještava: »Te ženske vuku k sebi prolaznike s ulice. — To ti je kuća, gdje se lako noge dižu. Nije to, štono riječ, nikakva šala; ta pare se kao kuje po ulicama. — Ukratko: pomamne su za muškarcima. — I same otvaraju vrata od dvorišta.

Naravno, on pomaže, i kad drugi kleveću, i veli: »Toga čovjeka mrzim više od svih drugih.

Ta već sam mu je obraz odvratan, a nevaljanštini njegovoj nema para. Evo dokaza: ženi svojoj, koja mu je hiljade donijela u miraz, daje za hranu, otkad mu je rodila dijete,[71] samo tri bakrenjaka[72] na dan i sili je da se u prosincu[73] kupa u hladnoj vodi.

Kad sjedi u društvu, opadnut će nekoga, koji se baš udaljio, a kad jednom s time otpočne, ne može se uzdržati, da i rodbinu njegovu ne izgrdi. I na svoje će prijatelje i rođake reći svakojake rđave riječi, dapače i na mrtve.

Klevetanje naziva slobodnom riječju, demokracijom i nezavisnošću. I to od svega na svijetu najradije čini.

29

LJUBITELJ NEVALJALACA

Ljubav k nevaljalcima je težnja za opačinom, a ljubitelj nevaljalaca je, eto, ovaki neki čovjek:

Druži se s onima, koji su osuđeni u civilnim i državnim parnicama, te drži, da će postati iskusniji i strašniji, ako bude drugovao s njima.

Kad je govor o poštenim ljudima, tvrdi, da nitko po naravi ne biva pošten i da su u tom svi jednaki. Štoviše: on će i oštro udariti na to, da bi tko uopće mogao biti pošten.

Za nevaljalca naprotiv kaže, da je čovjek slobodan od predrasuda,[74] pa dok u nekim stvarima priznaje, da je istina ono, što ljudi o njem govore, pravi se kod drugih, kao da o tom ništa ne zna, i veli, da je to čovjek vrlo darovit, dobar prijatelj i vješt u svakom poslu. I živo se za nj zauzima govoreći, da se još nigda nije namjerio na pouzdanije čeljade. A drži mu stranu i onda, kad u skupštini govori ili kad je izveden na sud. I sakupljene će smiono upozoriti, da ne treba gledati na lice, nego na stvar. »Taj je čovjek«, kaže, »pas čuvar demokracije: on je štiti od svih, koji smjeraju da je povrijede. A mi, ako odba-

cimo takove ljude, naskoro više ne ćemo imati nikoga, tko će htjeti da se pobrine za zajedničko dobro.«

A voljan je da bude i pravni zastupnik kojekakovih dotepuha i branič na sudu u prljavim stvarima, a kad sam sudi, uzima uvijek izjave stranaka nagore.

30

LAKOMAC

Lakomstvo je gramženje za sramnim dobitkom,[75] a lakomac je, eto, ovaki čovjek:

Kad časti goste svoje, ne metne na stô dovoljno hljeba.

I novaca će uzajmiti od stranca, koji mu se u kuću navrati.

Kad jelo dijeli, veli, da je pravo, da se djeliocu dvostruko daje, i odmah udijeli sebi dva obroka.

Ima li u njega vina na prodaju, dade ga i prijatelju svome razvodnjena.

U teatar ide sa sinovima svojima onda, kad zakupnici slobodan ulaz daju.

Kad iz zemlje kreće službenim poslom, ostavi putninu, koju je od države primio, kod kuće, pa uzaima od drugih poslanika. Slugi svome natovari veći prtljag negoli može nositi, a hrane mu od svih najmanje daje. I svoj dio od poslaničkih darova zaište pa sve to unovči.

Kad se u kupalištu trlja, prekori momčića: »Derane, kupio si pokvareno ulje!« I tad se trlja tuđim.

Nađu li mu sluge na putu par bakrenjaka, ne žaca se da i on od toga zaište dio govoreći, da je nađeno dobro zajedničko dobro.

Kad dadne oprati haljinu, pozajmi u znanca drugu i razvuče vraćanje na više dana, dok je onaj ne zaište natrag.

K tomu i ovo: čeljadi svojoj mjeri brašno sam Fidonovom mjerom,[76] kojoj je dno gore obrnuto, i pazi, da na vrhu oštro odsiječe.

Misli li prijatelj da kupi što po svojoj želji, on to nabavi ispod ruke i proda mu potom s dobitkom.[77]

Kad vraća dug od trideset mina, zadrži, dakako, od toga četiri drahme.[78]

Ne idu li mu sinovi zbog bolesti nekoliko dana u mjesecu u školu, odbija to razmjerno od školarine. U veljači ne šalje ih uopće na nauke, jer tad mogu tobože mnogo toga vidjeti,[79] a uistinu zato, da uštedi školarinu.

Kad dobiva od roba daću, ište k tome i prîda za bakren novac,[80] a tako i onda, kad prima račun od nadziratelja svoga.

Časti li bratstvo, ište za svoje robove hranu iz zajedničke blagajnice i tačno bilježi, koliko je ostalo od ručka napola potrošenih rotkivca, da ih služitelji ne bi uzeli za se.

Kad putuje u društvu sa znancima, uzme za svoje posluge njihove robove, a svoga dade u najam izvan kuće, ali najma ne prinosi u zajedničku blagajnicu.

Skupi li se u njega društvo na zajedničko čašćenje, on uturi, naravno, u račun i sve sitnice, koje je od svoga davao, kao na pr., drva, leću, ocat, sô i ulje za svjetiljku.

Kad se ženi koji od prijatelja njegovih ili udaje kćer, on otide neko vrijeme prije toga na put, samo da ne mora poslati vjenčani dar.

U znanaca uzaima takve stvari, koje čovjek ne će ni natrag zaiskati niti odmah primiti, kad mu se natrag daju.

BILJEŠKE

1 Tekst je ovdje nepotpun i pokvaren. Griješka bit će vjerojatno u riječima *ὡς οὐ πωλεῖ*, mjesto kojih čitam s Rüdigerom (o. c. str. 81.): *ὡς οὐκ ἔχει* i prema tome prevodim.

2 S obzirom na riječi *πολιῶν ἔσχηκας τὸν πώγωνα μεστόν* čitam ovdje s Herwerdenom mjesto *πρὸς τὸ τρίχωμα τῆς κεφαλῆς* samo *πρὸς τὸ τρίχωμα*. Isp. i Navarre, o. c., str. 42. i 43.

3 U Teofrastovo su doba sjedjeli gledaoci u kazalištu na kamenim klupama pa su zato nosili sa sobom jastuke. Imućnije su građane, dakako, zamijenili i u tom poslu robovi njihovi.

4 Velike ili gradske Dionisije slavile su se mjeseca elafebolijona (ožujak—travanj), t. j. u doba, kad su se već stišali zimski vjetrovi.

5 T. j. kod Demetrinih eleusinskih misterija, koje su se slavile u Ateni od 15.—27. boedromijona (rujan—listopad).

6 Apaturije su jesenska porodična svetkovina, kod koje su atenski građani upisivali djecu svoju u bratstva.

7 *τὸ θύμον* ili *ὁ θύμος* (thymus) upravo je neka vrst »majčine dušice«, koju sholijast uza 253 stih Aristofanova Pluta stavlja u rod lukacâ.

8 Stari su Grci obično pili vino pomiješano s vodom.

9 To čini zato, da pokaže strancu oštrc pasje zube.

10 Mjesto nije posve jasno, pa je prijevod udešen tako, da je u drugom pitanju izostavljen subjekt *ὁ ἀγών*. Možda bi s obzirom na prvo pitanje ipak valjalo pisati s Pauwom *ὁ ἄγων* (= *ὁ ἔμπορος*). Isp. Phil. Ges., str. 33.

11 Crte, koje se u toj glavi dalje nižu, odaju očito neko tašto čeljade, pa po tom slabo pristaju uz tip »Prijaznik«, koji ide za tim, da u druženju s ljudima bude ugodan bez vlastite koristi. Po tom je vrlo vjerojatno, da drugi dio te glave pripada na konac glave 21., koja govori o častoljublju, pa su ga tamo neki izdavači i prevodioci i smjestili; na pr. od novijih O. Navarre. Ne želeći remetiti tradicionalni red ja sam donio gl. 5. onako, kako je i

rukopisi donose· ali sam je oštro rastavio u dva dijela, kako to čine Hoffmann i Rüdiger.

12 Upravo: »ludilo«, ali ovdje »moralno ludilo« (moral insanity), kako su dobro opazili neki komentatori Teofrastovi.

13 T. j. κόρδαξ, koji je iznajprije pripadao atičkoj komediji, ali su ga kasnije često plesali i kod svečanih gozbi.

14 Ovdje odstupam od Immischeva teksta i prihvaćam Wachsmuthovu lekciju: κοὐ προσωπεῖον ἔχων ἐν κωμαστικῷ χορῷ.

15 Prostim su ljudima služila usta kao novčànîk. Isp. na pr. Aristofan, Ose 791, Ptice 503, Eklez. 818.

16 Učitelji gimnastike.

17 Prazninu u tekstu dopunio sam prema Rüdigeru· o. c., str. 19. i 83.

18 Aluzija na znamenitu parnicu između Eshina i Ktesifonta, koga je Demosten branio govorom »O vijencu« (330). — Povodeći se za Hoffmannom, Navarre-om i Rüdigerom izostavio sam u prijevodu nejasne riječi καὶ τὴν . . . . . Λυσάνδρου.

19 Upravo: »da mu je jezik u mokrom«.

20 Ovdje odstupam od Immischeva teksta i čitam s Navarre-om: καὶ „λέγεις τί;" καὶ „πῶς οὐκ ἔχεις περὶ τοῦδε εἰπεῖν καινόν;"

21 Riječ je o bojevima, što ih je vodio Kasandar, sin Antipatrov s makedonskim regentom Poliperhom (319—309). Kralj bit će po svoj prilici Filip Aridej.

22 Umjesto da pogosti rod i znance, kako je to bio običaj kod priređivanja žrtava.

23 Tekst nije ovdje posve u redu. Prijevod udešen je prema Rüdigeru (o. c., str. 25. i 84.) t. j. izostavljeno je pokvareno κακεῖ, a mjesto toga umetnut je glagol »narugat će se«.

24 Mjesto je pokvareno. Prijevod udešen je prema Kayserovoj konjekturi: πάντα φάσκων εἶναι ⟨περισσά⟩. Isp. Phil. Ges., str. 85.

25 Upravo: τρίχαλκον, sitan bakren novac u vrijednosti otprilike 75 para.

26 Mjesto Immischeva oblika παρόντων prihvaćam ovdje, iz drugih rukopisa, lekciju παριόντων.

27 To mjesto uza sva objašnjavanja nije još uvijek pravo jasno. Prijevod je udešen prema Rüdigerovu shvaćanju, o. c., str. 30. i 84.

28 Mjesto ἐπίτευξις čitam s Navarre-om ἀπότευξις ⟨χρόνου⟩.

29 Natpisi originala ne označuju nigda lica, nego samo svojstva karaktera. Moderni prevodioci, koliko je meni znano· donose ipak ponajviše u natpisu lica, pa sam tako činio i ja, gdjegod sam mogao. Kako za ἄκαιρος nema u nas zgodne riječi, pomišljao sam iznajprije, da opišem natpis riječju »čeljade« (Neuljudno čeljade), ali sam kasnije napustio taj natpis i zamijenio ga drugim: »Uvijek u nevrijeme«, koji doduše ne označuje lice· ali vrlo dobro pogađa ono, što je Teofrast htio da nam u toj sličici prikaže. Isp. i sličicu 17.

30 Riječi »od roda njegova« ne nalaze se u tekstu, a dopunjene su jasnoće radi.

31 T. j. s puta. Tako dopunjam, povodeći se za Hoffmannom (o. c., str. 29.), lakunu iza ἀνιστάμενος.

32 Mjesto je pokvareno i nejasno. Prijevod je udešen prema Fossu. Isp. Phil. Ges., str. 112. i Rüdiger· str. 36. i 85.

33 Tupoglavac daje odgovor, koji ne pristaje u situaciju, a ima na umu, po svoj prilici, novac ili žito.

34 Mjesto ὅτι οὐκ ἂν γένοιτο διδόμενα čitam s Phil. Ges., str. 117. ὅτι οὐκ ἄν γε δέοιτο διδομένων. Isp. i Hoffmann, str. 31.; Rüdiger· str. 37.

35 Mjesto pokvarene lekcije ἐπιχρωνῆν i Immischeve konjekture ἐπίχρωσιν ⟨καθάρας⟩ čitam s P. Dittrichom (Vox Graeca I, 5. bilj. 16.) ἐπιχρωνύναι, namazati, t. j. mekinjama. Isp. Teokrit, II 28.

36 Lovor (kao i mazanje mekinjama) odvraća po mišljenju starih nesreću.

37 Tračko-frigijsko božanstvo, srodno Dionisu.

38 Isp. Mojs. I, 28, 18: Jakov uze kamen i utvrdi ga za spomen i preli ga uljem.

39 Boginja čaranja i noćnih utvara.

40 Ovdje mnogo toga nije još posve jasno, što »Praznovjerac« čini, pa tako ni kult Hermafrodita, koji se tu prvi puta spominje.

41 Morskoj se vodi pripisivala moć očišćanja. Isp. Homer, Il. A 313 i d.

42 Ni tu nije sve pravo jasno. Bit će da se radi o skitnicama, koji se po raskršćima potežu i kradu jestiva određena za božicu Hekatu. Praznovjerac smatra se već samim pogledom na te ljude okaljanim.

43 Mjesto ἀναπίπτοντος čitam s Wachsmuthom ἀνιπτόπους. Isp. Phil. Ges., str. 152.

44 Mjesto nejasnoga oblika σφύζεσθαι čitam s Kuiperom (o. c. str. 66.) σαπρίζεσθαι.

45 Ovdje je slična pojava kao u gl. 5., t. j. crte, koje se dalje nižu, ne pristaju uz tip »Gnusnik«, nego uz tip »Prostak« (gl. 11.). Želeći zadržati i tu tradicijonalni red donio sam i gl. 19. onako, kako je rukopisi donose, ali sam i nju oštro rastavio u dva dijela.

46 Povodeći se za Kuiperom i Rüdigerom interpungiram iza participa βουλόμενος.

47 Ne prihvaćam Dielsovu konjekturu αὐτοῦ, nego ostajem kod rukopisne lekcije αὐτῆς.

48 Riječ je o dugoj kosi, koju su dječaci atenski nosili do 16. godine, a potom su je odrezali i prikazali kojem božanstvu. Častoljubac vodi, dakako, u tu svrhu sina svoga čak u Delfe.

49 Otprilike 1.200 dinara predratnih.

50 Iz zahvalnosti za kakvu izliječenu ranu na prstu.

51 Definicija je pokvarena. Prijevod je donijet po Navarreovu tekstu.

52 T. j. kao koreg. Ali koreg pjesnika dobitnika postavio bi obično spomen-ploču, u koju je bilo urezano ime koregovo, pjesnikovo i arhontovo.

53 T. j. kao opremač ratne lađe ili trijerarh.

54 Da ne mora nabaviti novu haljinu.

55 Mjesto jastuka, koji bi imao da nosi rob njegov. Isp. bilj. 3.

56 Značenje προσδοκία = »uobražavanje« izveo je Kuiper (o. c. str. 115.) s obzirom na glagol προσδοκᾶν u Euripidovoj Alkestidi 1091 i sačuvao time na štetu Auberiusove konjekture προσποίησις lekciju, koju nam svi rukopisi složno donose.

57 Mjesto rukopisne lekcije μετὰ Εὐάνδρου čitam μετ' Ἀλεξάνδρου (Auberius, Casaubonus).

58 Regent makedonski. † 319.

59 Oko 360.000 dinara predratnih.

60 Oko 145.000 dinara predratnih.

61 Misle se Samotračke misterije. Tko bi se posvetio u njih, smatrao se sigurnim, da ne će postradati na moru.

62 Mjesto Immischeve konjekture πάντας čitam ovdje s Ilbergom τοὺς δημότας. Isp. Phil. Ges., str. 213.

63 Od dvije rukopisne lekcije πότεροί εἰσιν (Immisch) i πότερόν εἰσιν izabrao sam posljednju.

64 Ὀλιγαρχία ne znači ovdje kao inače »oligarhički ustav«, nego naklonost k njemu i k njegovim zlim stranama.

65 Smiješno je ovdje to, što oligarh i kod posve podređenih službi traži neograničenu vlast.

66 Homer B 204. Preveo T. Maretić.

67 Upravo: »digne bika«. Ali kako je to bilo, nije još objašnjeno. Neki misle, da ga je ščepao za rogove i podigao mu glavu.

68 Društvo mladih ljudi, koje se možda tako zvalo po tom, što se sastajalo na svečanu gozbu svakoga desetoga u mjesecu. Isp. Navarre, o. c. str. 94., bilj. 5.

69 Kakva je to bila igra, nije poznato. Navarre prevodi »Il s' exerce aux poses plastiques«, a to je usvojio u svom prijevodu i Kuiper.

70 Imenom Sosija zvali su se niži slojevi i robovi. Kako je ovdje Sosija mijenjao svoj socijalni položaj, tako je udešavao prema njemu i ime svoje: kao vojnik prozvao se Sosistrat (στρατός, vojska), a kao općinar Sosidem (δῆμος, općina).

71 T. j. otkad je po atičkom pravu postao miraz njegovim vlasništvom.

72 Jedan je bakrenjak vrijedio 1/8 obola. Otprilike 25 para.

73 Upravo: »na Posidonov dan«.

74 Nepotpuna rečenica s ἐάν je izostavljena.

75 Definicija je očito i ovdje pokvarena; isp. bilj. 51. Mjesto περιουσία čitam s Cobetom i Navarre-om ἐπιθυμία.

76 Fidon, argivski vladalac (oko 750. pr. Kr.) načinio je Peloponežanima mjere (isp. Herodot, VI 127). Te su mjere upotrebljavali i Atenjani sve do Solona, koji ih je reformirao i znatno povisio (isp. Aristotel, Ustav atenski gl. 10.).

77 Mjesto je pokvareno. Tekst, koji je uzet u prijevod, kombinacija je Vulgate i Vatikanskoga rukopisa: ὑποποιεῖσθαι, φίλον δοκοῦντος πρὸς τρόπον τι ὠνεῖσθαι, εἶτα ἐπιλαβὼν ἀποδόσθαι. Isp. Hoffmann, o. c. str. 59.

78 T. j. od 36.000 dinara zadrži kao rabat osam dinara.

79 Od 11. do 13. antesterijona, t. j. koncem veljače, svetkovala se u Ateni proljetna svetkovina Antesterije, kod koje su sudjelovala i djeca.

80 Riječ je o robu, koji stanuje sam za se i radi zanat na svoju ruku, a gospodaru plaća samo određenu svotu (ἀποφορά). Rob je, dakako, donosio samo sitan novac, t. j. bakrenjake, koje je lakomac morao mijenjati, pa zato traži procente.

Knjižarska cijena Din 29,
za članove Matice Hrvatske Din 23.